

Η μεταίχμιακή ποιητική του «απόρριχτου» Ναπολέοντα Λαπαθιώτη: «μικρά τραγούδια σε πεζό ρυθμό»

Κατερίνα Δ. Σχοινά

Μεταξύ πρώτης και δεύτερης δεκαετίας του 20ού αιώνα ο νεαρός εστέτ και πολλά υποσχόμενος ποιητής Ναπολέον Λαπαθιώτης (1888-1944) προκαλεί τον αναγνώστη: στο κείμενο «Ο επαναπαυόμενος αθλητής» φιλά ηδονικά τα όμορφα χείλη της κεφαλής αγάλματος που απεικονίζει νεαρό έφηβο στο αρχαιολογικό μουσειο-εκθετήριο του κάλλους¹. αλλού παρασύρει τον αναγνώστη του σε ανορθόδοξα ερωτικά αγγίγματα κάτω από ένα «καρυδένιο τραπέζι», όταν «ξυπνούνε οι αποναρκωμένοι πόθοι» («Ηδυπάθεια»²), τραγουδά τραγούδια «αγνά και λάγνα»³ ή περικλείει το αντικείμενο του πόθου σε ένα τετράγωνο που διαμορφώνουν η *Απόλαψη*, η *Αμαρτία*, η *Ευλάβεια* και ο *Πόθος* («Η Λαμπάδα»)⁴. εγκοσμίωνει απόκοσμα τοπία που στέφει υποβλητικά το σεληνόφως («Το κόκκινο φεγγάρι»⁵), συνδυάζει τη λυρική θέρμη με την ψυχρότητα του θανάτου («Ευθανασία»⁶) και τοποθετεί την ψυχή του στο «Διάμεσο»⁷, στο μεταίχμιο «μες τα δικά μου βύθη», ταυτόχρονα στο «Καλό με το Κακό» («Φως εκ των έδον»⁸). Σε τέτοια και άλλα συναφή κείμενα οι απηχήσεις των συγγραφέων που αγάπησε ο Λαπαθιώτης είναι εμφανείς, όπως, για παράδειγμα, η μπωντλαιρική διπλή όψη του ωραίου (η φωτεινή κι η σκοτεινή), η μαγική χώρα των φαντασμάτων του Πόε και του Θεόφιλου Γκωτιέ ή η ουαϊλδική προκλητικότητα και η πρόταξη της ικανοποίησης των αισθήσεων που διασκεδάζουν την καθημερινή ανία (*ennui*). Μια ανάλογη καβαφική έκκληση ακούγεται ίσως στον απόηχο:⁹ «το χρέος σου είναι να ενδίδης, να ενδίδης πάντοτε εις

¹ Βλ. το πεζό ποίημα «Ο επαναπαυόμενος αθλητής», κείμενο του 1910 (Σπετσιώτης, 1999, 288-289). Το εξεταζόμενο σώμα πεζών ποιημάτων του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη αντλείται από τα 63 κείμενα που έχει συγκεντρώσει με μεγάλη φροντίδα και μετά από πολύχρονη έρευνα σε έντυπα των τεσσάρων πρώτων δεκαετιών του εικοστού αιώνα ο Τάκης Σπετσιώτης. Υιοθετείται η χρονολόγηση που προκύπτει από την έρευνα του Σπετσιώτη. Δεν αναγράφεται το έντυπο δημοσίευσης του εκάστοτε πεζού ποιήματος, εκτός από τις περιπτώσεις όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο.

² Βλ. το πεζό ποίημα «Ηδυπάθεια», *Ελλάς*, 1908 (ό.π., 284-285).

³ «Τραγούδι αγνό και λάγνο», 1909 (ό.π., 310-311).

⁴ Βλ. «Η Λαμπάδα», 1912 (ό.π., 280).

⁵ Σπετσιώτης, «Το κόκκινο φεγγάρι», 1909, ό.π., 286.

⁶ «Ευθανασία», 1914, ό.π., 315.

⁷ Σπετσιώτης, 1912, ό.π., 281.

⁸ «Φως εκ των έδον», 1912, ό.π., 282.

⁹ Ο Λαπαθιώτης γνώρισε προσωπικά τον Καβάφη, όταν μετέβη στην Αίγυπτο με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού διερχόμενος, ακολουθώντας τον στρατιωτικό πατέρα του, σε μια προσπάθεια να στρατολογηθούν εθελοντές από τις εκεί ελληνικές παροικίες και να εξευρεθούν οικονομικοί πόροι από τους βενιζελικούς της Αιγύπτου, καθ' ύποδειξιν του Ελευθερίου Βενιζέλου που τους εξουσιοδότησε να αναλάβουν αυτή την αποστολή. Όταν το 1924, με πρωτοβουλία του Μάριου Βαϊάνου, δημιουργήθηκε η ομάδα των «Φύλων του Καβάφη», η οποία είχε σκοπό να προβάλει την προσωπικότητα και το έργο

τας Επιθυμίας», με τη σκέψη ότι «η υπηρεσία της ηδονής είναι χαρά διαρκής». ¹⁰ Όλα τα παραπάνω κείμενα ανήκουν, διόλου τυχαία, στο είδος που λέγεται πεζό ποίημα.

Είναι απολύτως ευνόητο πως η μαθητεία του νεαρού γλωσσομαθούς κοσμοπολίτη Λαπαθιώτη στον αισθητισμό τον οδήγησε ¹¹, μεταξύ άλλων, στην επιλογή της φόρμας του υβριδικού πεζού ποιήματος, λογοτεχνικού είδους που τόσο συνδέθηκε με τον ευρωπαϊκό αισθητισμό και τις καινοφανείς προκλήσεις του. Από τον θεωρούμενο θεμελιωτή του είδους Σαρλ Μπωντλαίρ με τα νεωτερικά πεζά του ποιήματα του παρισινού άστεως ¹², στον αγγλικό αισθητισμό που ανέδειξε το μεικτό αυτό ανατρεπτικό είδος μέχρι τη μετακένωσή του στο ελληνικό έδαφος γύρω στο 1895 ¹³, το πεζό ποίημα συνδέθηκε με τη δυαδικότητα, την αντινομία, τη μείξη και τη ρήξη, την αντίθεση, που ο Tzetaη Todorov θεωρεί βάση του ¹⁴. Οι χαρακτηρισμοί που κατά καιρούς και κατά τόπους συνόδευσαν το πεζό ποίημα, όπως «άμορφο» ή «αμφίφυλο» είδος, «ερμαφρόδιτο» ή «νόθο», είναι δηλωτικοί της αμηχανίας που προκάλεσε η αντισυμβατικότητα του και η αμφισβήτηση των ειδολογικών στερεοτύπων που ο διφυής χαρακτήρας του εισήγαγε, διαρρηγνύοντας τα στεγανά ποίησης και πεζογραφίας και επιχειρώντας, αντιθέτως, την αλληλοδιείσδυση ή τον μεταξύ τους διάλογο. Η έντονη πολεμική κατά του πεζού ποιήματος (ιδίως στην Αγγλία) μπορεί να συνδέεται με τον παρακμιακό του χαρακτήρα, αλλά και με την

του ποιητή, ο Λαπαθιώτης έγινε πρόθυμα ενεργό της μέλος. Υπέγραψε διαμαρτυρία διανοουμένων υπέρ του Καβάφη, η οποία δημοσιεύθηκε σε εφημερίδες της Ελλάδας και της Αιγύπτου, ενώ υπερασπίστηκε σε πολλές περιπτώσεις την ποίηση του Καβάφη, αντικρούοντας δημόσια κριτικές που έθιγαν τον Αλεξανδρινό (βλ. σχετικά Κόρφης, 1985, 36).

¹⁰ Από το αισθητιστικό πεζό ποίημα του Καβάφη «Το Σύνταγμα της Ηδονής» (γραμμένο γύρω στο 1896), στο Καβάφης, 2003.

¹¹ Για το πεζό ποίημα «Ο επαναπαυόμενος αθλητής» και τη σχέση του με την αισθητιστική μαθητεία του νεαρού Λαπαθιώτη, βλ. Σχοινά, , *Μανδραγόρας*, 2013, 84-86.

¹² Βλ. Baudelaire, 1973, 21-22. Τα ποιήματα τυπώθηκαν για πρώτη φορά συγκεντρωμένα δύο χρόνια μετά τον θάνατο του ποιητή, το 1869 (*Oeuvres complètes*, tome IV), ενώ προηγουμένως δημοσιεύονταν σε εφημερίδες (για τη δημοσιογραφική γένεση του είδους, βλ. τη διδακτορική διατριβή Berat-Esquier, 2006). Στα ελληνικά η συλλογή κυκλοφορεί ως (*Le spleen de Paris*) *Η μελαγχολία του Παρισίου. Μικρά πεζά ποιήματα*, μετάφραση-σημειώσεις Στέργιος Βαρβαρούσης, Ερατώ, Αθήνα 1985.

¹³ Ο Ηλίας Βουτιεριδής τοποθετεί την είσοδο του πεζού ποιήματος το 1895, ενώ ο Απ. Σαχίνης μεταθέτει τη χρονολογία της εμφάνισής του ένα χρόνο πριν, το 1894 (Βουτιεριδής, 1971, 25· Σαχίνης, 1981, 150). Η Άννα Κατσιγιάννη, αντίθετα, θεωρεί πολύ προγενέστερη την εμφάνιση του ελληνικού πεζού ποιήματος, τουλάχιστον το 1883, με το «ποίημα εις πεζόν» που παρεμβάλλει ο Γεώργιος Βιζυηνός στο διήγημά του «Μεταξύ Πειραιώς και Νεαπόλεως» (Κατσιγιάννη, 1983, 100).

¹⁴ Κατ'αυτόν, το είδος αυτό αποτελεί τόπο συνάντησης, μεταξύ άλλων, της ποίησης με την πεζογραφία, της ελευθερίας με την ακαμψία, της αναρχίας με την γκρεμίζει με την τέχνη που οικοδομεί, αλλά, επίσης, και του ατομικού με το συλλογικό, του αισθητικού με το πολιτικό, βλ. Todorov, 1983, 60-78, αναφέρεται από τον Monroe, 1987, 18-19. Ο Yves Vadé (1996, 39), αναφερόμενος στα μπωντλαιρικά πεζά ποιήματα, παρατηρεί ότι στην πλειονότητά τους χαρακτηρίζονται από αντιθέσεις ανάμεσα στην επιθυμία και την πραγματικότητα, την τέχνη και την κοινωνία, την ομορφιά του κόσμου ή του ονείρου και την ανοησία ή την αθλιότητα των ανθρώπων.

κοινωνική ανυποληψία που επισείει η τόλμη προσωπικοτήτων σαν κι αυτή του Ιρλανδού δανδή Oscar Wilde σε μια συντηρητική κοινωνία¹⁵.

Η προκλητικότητα και η αμφιφυλία με την οποία συνδέθηκε το πεζό ποίημα δεν θα άφηναν βέβαια αδιάφορο τον θαυμαστή του Όσκαρ Ουάιλντ Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, τον νεαρό Έλληνα δανδή που τον περιέβαλλε «ένας θρύλος εωσφόρου», κατά τον Γιώργο Τσουκαλά.¹⁶ Ο Λαπαθιώτης ήταν, ούτως ή άλλως, προσωπικότητα αντισυμβατική, γεμάτη αντινομίες, εκφραστής αντιπροσωπευτικός της ελληνικής Παρακμής, όπως εξάλλου, θεωρήθηκαν οι Έλληνες εκπρόσωποι του αισθητισμού. Κατά την μπωντλαιρική αντίληψη περί δανδισμού, ο Λαπαθιώτης δεν συμβιβάστηκε ποτέ με την πεπατημένη, διαδηλώνοντας σε κάθε περίπτωση τη διαφορετικότητά του¹⁷. Γι' αυτό και δεν εντυπωσιάζει η επιμονή του να μετέρχεται για 35 περίπου χρόνια ένα παρακμιακό λογοτεχνικό είδος συνώνυμο σχεδόν του αισθητιστικού ρεύματος, όπως είναι το πεζό ποίημα. Παρά την εντυπωσιακή άνθηση του γοητευτικού νέου μεικτού είδους και στην Ελλάδα, γρήγορα ακολούθησε η περιθωριοποίησή του¹⁸, συνδεδεμένη ακριβώς με τα αισθητιστικά και παρακμιακά του στοιχεία, θεωρούμενα συχνά και ανθελληνικά¹⁹, αλλά και στον ειδολογικώς ασαφή και συγκεκριμένο χαρακτήρα του²⁰. Έτσι, παρόλο που τόσοι και τόσοι ενέδωσαν στη γοητεία του²¹, το εγκατέλειψαν σύντομα, ενώ τα οριακά πεζά κείμενα του Κώστα Καρυωτάκη εγκαινιάζαν την είσοδο στη νεωτερικότητα, παραδίδοντας τη σκυτάλη στη γενιά του '30. Ο Λαπαθιώτης αποτελεί, λοιπόν, την εξαίρεση: τα τελευταία του πεζά ποιήματα δημοσιεύονται το 1944, τη χρονιά της αυτοκτονίας του, κλείνοντας έναν κύκλο πολλών χρόνων ενασχόλησης με το είδος.

Η αναδρομή στην ιστορία του πεζού ποιήματος αποδεικνύει ότι η εμφάνιση και διάδοση του υβριδικού αυτού είδους συντελείται σε οριακές, μεταίχμιακές

¹⁵ Για τη σχέση του αγγλικού πεζού ποιήματος με τη γαλλική Παρακμή βλ. Murphy, 1992, 13-14.

¹⁶ Τσουκαλάς, 1964, 357.

¹⁷ Ο δανδής επιδιώκει την αυθεντικότητα, τη διαφοροποίηση, με δυο λόγια, «από έναν κόσμο όπου τα πάντα είναι πανομοιότυπα και τα οποία περιφρονεί, γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο» (Rouvilleis, *Histoire* 2008, 276)

¹⁸ Μετά τους *Πεζούς ρυθμούς* του Ζαχαρία Παπαντωνίου το 1922 το ελληνικό πεζό ποίημα διανύει πλέον περίοδο κάμψης. Το έργο αυτό θεωρήθηκε, εξάλλου, «το τελευταίο οχυρό έπειτα από το οποίο αρχίζει η προϊούσα παρακμή του είδους, τουλάχιστον στη συμβολιστική και αισθητιστική εκδοχή του» (Κατσιγιάννη, 2001, 255).

¹⁹ Βλ. τη σύγκρουση μεταξύ του «εθνικού» με το «αλλότριο», το «ξενόφερτο», το κοσμοπολιτικό στοιχείο στην ελληνική ποίηση, Κατσιγιάννη, 2001, 187.

²⁰ Βούλγαρη, 1996, 77.

²¹ Παπαδιαιμάντης, Ψυχάρης, Θεοτόκης, Μητσάκης, Επισκοπόπουλος, Μαλακάσης, Καζαντζάκης, Πασαγιάννης, Γιαννόπουλος, Βλαχογιάννης, Γρυπάρης, Ροδοκανάκης, Αλεξ. Παπαδοπούλου, Ειρήνη Αθηναία, Νιρβάνας, Παπαντωνίου, Καβάφης, Ουράνης, Ν. Νικολαΐδης, ακόμη και ο Κ. Παλαμάς, και πολλοί άλλοι.

ιστορικές περιόδους²², ενώ ο ανυπότακτος μορφολογικά χαρακτήρας του το συνδέει με την ελευθερία και την αντισυμβατικότητα, από την πρόιμη ακόμα εποχή των προπατόρων του²³. Από την εποχή του Baudelaire, το είδος αυτό δεν επιδιώκει απλώς μια συνύπαρξη ή σύμπλευση διαφορετικών λογοτεχνικών ειδών, αλλά φιλοδοξεί να συμπεριλάβει, εκτός του αμιγώς λογοτεχνικού λόγου, τον εξωλογοτεχνικό λόγο²⁴. Με άλλα λόγια, το πεζό ποίημα αντίκειται στην ιδέα ενός αδιαμεσολάβητου, απρόσβλητου από την πεζότητα των κοινωνικών παραμέτρων ποιητικού λόγου και οδηγεί την ποίηση στην αυτοκριτική και στην αυτοσυνείδησή της, προτείνοντας με σκεπτικισμό έναν λυρισμό χωρίς αποκλεισμούς. Η ετερογένεια που χαρακτηρίζει τα δείγματα του είδους οδηγεί, κατά κανόνα, σε ταξινομικές δυσκολίες ενδεικτικές της αδυναμίας οριοθέτησής του, ενώ ακόμη και τα αφηγηματικά ή περιγραφικά πεζά ποιήματα λειτουργούν ανατρεπτικά προς τις παραδεδομένες συμβάσεις, υπονομεύοντας την αναμενόμενη γι'αυτά αναφορικότητα και αναπαραστατικότητα²⁵. Έτσι, η ανατροπή που μετέβαλε την αντίληψη περί ποιητικού και μη στα μέσα του

²² Ενδεικτική είναι, για παράδειγμα, η μεταβατική εποχή αστικοποίησης των πεζών ποιημάτων του Baudelaire. Ο Jonathan Monroε αναφέρει πως το είδος αυτό (επαν)εμφανίζεται σε περιόδους κατά τις οποίες η ποίηση δείχνει αποκομμένη από την καθημερινότητα, ενώ το πεζό ποίημα απευθύνεται στις πεζολογικότερες πλευρές της ζωής (Monroε, 1987, 28). Ο Richard Terdiman υποστηρίζει, πάλι, ότι μια *κειμενική επανάσταση* γίνεται, προκειμένου οι άνθρωποι του πνεύματος να επενδύσουν πάνω της ένα μέρος της δυναμικής μιας κοινωνικοιστορικής επανάστασης που δε συνέβη ποτέ (Terdiman, 1985, 67). Ο αντιθετικός χαρακτήρας του πεζού ποιήματος και η ρήξη που αυτό προσπαθεί να επιφέρει στην αντίληψη για την ποίηση μπορούν ενδεχομένως να επιδεχθούν μια τέτοια προσέγγιση.

²³ Η γένεση του πεζού ποιήματος μπορεί να εκληφθεί ως μια μορφή αντίδρασης σε προγενέστερες, κλασικιστικές κατά κανόνα, αντιλήψεις περί ποιητικής μορφής, καθώς το ιδιόμορφο αυτό λογοτεχνικό είδος συνδέεται με τα ανατρεπτικά ρομαντικά συμφραζόμενα. Μπορεί, βέβαια, κανείς να αναζητήσει τους προπάτορές του στην ποιητική πρόζα της μακρινής Αναγέννησης, τα ιδεολογικά του θεμέλια είναι δυνατόν να ανιχνευθούν, ωστόσο, στην εποχή κατ'αρχάς του Γερμανικού ρομαντισμού, όταν ο Friedrich Schlegel συλλαμβάνει την ιδέα για μια *Universalpoesie* που υλοποιείται στο έργο του με αποσπασματική μορφή, σαν κι αυτήν του πεζού ποιήματος, *Athenäums-Fragmente* (βλ. στο *Charakteristiken und Kritiken*, εκδ. Hans Eichner, τ.2, *Kritische Friedrich-Schlegel-Ausgabe*, Ernst Behler, Ferdinand Schöningh, Paderborn 1967). Αλλά και ο αγγλικός ρομαντισμός φαίνεται να εκφράζει, την ίδια περίπου εποχή, ανάλογες αντιλήψεις, με τον Wordsworth να διαφωνεί με βασικές διακρίσεις που, κατά τα λογοτεχνικά ήθη της εποχής του, επιχειρούνται μεταξύ της γλώσσας της πρόζας και μιας μετρικής, ποιητικής κατά τα ειωθότα, σύνθεσης (W. Wordsworth, "Preface to the second edition of the *Lyrical Ballads* (1800)", *English Romantic Writers*, ed. David Perkins, New York: Harcourt 1967, σ.324. Το αναφέρει η Murphy, 1992, 9). Οι δε Γάλλοι προπάτορες του πεζού ποιήματος μπορούν να αναζητηθούν στο μεταίχμιο μεταξύ 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα, όπου μείξεις μεταξύ πεζού και ποιητικού λόγου επιχειρούνται εμφανώς σε έργα συγγραφέων της εποχής, όπως είναι, για παράδειγμα, οι Boileau και Fénelon, μέχρι αργότερα τον Aloysius Bertrand και το εμβληματικό έργο του *Gaspard de la Nuit. Fantaisies à la manière de Rembrandt et de Callot* (1842), του οποίου την επίδραση στο έργο τους θα ομολογήσουν αργότερα δύο αναγνωρισμένοι δημιουργοί πεζών ποιημάτων, ο Baudelaire και ο Mallarmé.

²⁴ Κατά την Margaret Murphy, το πεζό ποίημα είναι ένα «άμορφο είδος», το οποίο αποτελεί όχημα για την εισαγωγή μη λογοτεχνικού πεζού λόγου στον ποιητικό λόγο, όπως είναι η γλώσσα του δρόμου, ο λόγος στην πολιτική αρένα, στο ιατρείο ενός ψυχιάτρου και ούτω καθεξής (Murphy, 1992, 4).

²⁵ Βλ. Murphy, 1992, 75, όπου το πεζό ποίημα αντιμετωπίζεται ως απόκλιση από τη μίμηση του ορατού, την αναπαραστατικότητα της περιγραφής.

19^{ου} αιώνα απέκτησε σάρκα και οστά με τη δημιουργία του πεζού ποιήματος, για να το ακολουθήσει σε όλη την διαδρομή του²⁶.

Ο μετακλιματισμός του πεζού ποιήματος στη συντηρητικότερη Ελλάδα δεν υιοθέτησε στον ίδιο βαθμό τη συνυφασμένη με αυτό ανατρεπτικότητα, τουλάχιστον από την πλειονότητα των λογοτεχνών που το μετήλθαν²⁷. Η εμφάνισή του συνέβη, όμως, σε μια μεταιχμιακή εποχή, όπου η ποίηση, ώριμη πλέον για ανατροπή, ανανέωση, γόνιμο πειραματισμό, σοβαρό διάλογο με τα παραδεδομένα, καλούνταν να επαναπροσδιορίσει τον εαυτό της. Η δυσαρμονία της εποχής του Λαπαθιώτη είχε, άλλωστε, διαρρήξει τη σχέση της με την ευρυθμία, γι' αυτό κι οι ποιητές της γενιάς του επέτρεπαν στους στίχους τους εμφανείς παραφωνίες, παρατονισμούς και ασυμφωνίες, με προεξάρχοντα τον Κώστα Καρυωτάκη και την παρατονισμένη του μουσική. Οι συγκαιρινοί λογοτέχνες του Λαπαθιώτη καταφεύγουν στις σελίδες των Ευρωπαϊών ομοτέχνων τους κι αναζητούν την έκφραση μα και τη λύτρωση στη λογοτεχνική γλώσσα, που, όπως φαίνεται, τους αποκαρδιώνει με την ανεπάρκειά της· γι' αυτό και, κατά μία άποψη, «συνθέτουν την ποίησή τους διερευνώντας τα αδιέξοδά της»²⁸, εξαρθρώνοντας τις προσωδίες και απελευθερώνοντας σταδιακά τις ποιητικές μορφικές συμβάσεις.

Έτσι, η πεζοποίηση του μορφικά άψογου ποιητικού στίχου θα μπορούσε να δηλώσει το τέλος της ψευδαίσθησης: η τέλεια μουσική δεν υπάρχει κι η αναζήτησή της είναι μάταιη· ή, αλλιώς, η πεζότητα της εποχής δεν της επιτρέπει να υπάρξει. Από την άλλη πλευρά, ποτέ του ο Λαπαθιώτης δεν αρνήθηκε τη γοητεία που ασκούσε επάνω του ο πεζός λόγος, καθώς επιδόθηκε σε πολλές εκφάνσεις του²⁹. Η συσσωμάτωση που επιχειρεί το πεζό ποίημα φαίνεται να είναι, επομένως, μια επιδιωκόμενη από τον ποιητή σύζευξη ποίησης και πεζογραφίας, χωρίς η αποδοχή της μιας να αποκλείει την παρουσία της άλλης. Πολύ νωρίς, μάλιστα, ο Λαπαθιώτης

²⁶ Ως το 1850 περίπου, στην Γαλλία η ποίηση θεωρούνταν, κατά την κλασικιστική αντίληψη, ανώτερη του πεζού λόγου και απρόσιτη για τους πολλούς, γι' αυτό πολλοί συγγραφείς της εποχής αναγκάζονται να απολογηθούν, όταν γράφουν σε πεζό λόγο (βλ. Vincent-Munnia, 2003, 434).

²⁷ Η πληθώρα όρων που χρησιμοποιήθηκαν για το πεζό ποίημα στην Ελλάδα (π.χ. «πεζόν ποίημα», «ποίημα εις πεζόν», «πεζοτραγουδο», «πεζό τραγούδι» ή και «πεζοτραγουδο σε στίχο», «ρυθμικός πεζός λόγος» ή «τραγούδια χωρίς στίχους» και «χωρίς ρυθμούς τραγούδια», «πρόζα», «εικόνα», «pastel», «φανταζί ποιήματα» ή «διηγήματα»), καταδεικνύει αφενός την ταξινόμική αμηχανία που προκάλεσε η ρευστότητα του είδους και, ίσως περισσότερο απ' αυτό, τις ποικίλες εκφάνσεις του στην ελληνική λογοτεχνική πραγματικότητα (για τις ποικίλες ονομασίες του νέου λογοτεχνικού είδους βλ. Κατσιγιάννη, 2001, 2-6 και Βούλγαρη, 1996, 50).

²⁸ Φιλοκύπρου, 2009, 20. Η γενιά αυτή έχει χαρακτηριστεί με όρους που καταδεικνύουν την ετερογένειά της (όπως «γενιά του '20», «νεορομαντικοί», «συμβολιστές», «νεοσυμβολιστές», «μετασυμβολιστές», «γενιά του Καρυωτάκη»).

²⁹ Μια ευσύνοπτη περιδιάβαση στο πεζογραφικό έργο του Λαπαθιώτη επιχειρείται στο Μάνος, 2013, 856-857.

αιφνιδιάζει με πρωτοποριακές απόψεις, όπως: «για να μπορέσει η σημερινή μας αίσθηση να οσφρανθεί ευκολότερα το άρωμα της ποιήσεως (η ποίηση είναι κάτι το πολύ ελαστικό και ιδιότροπο και καταφεύγει κάποτε σε πολύ μυστηριώδη στρατηγήματα) πρέπει αυτή να βγαίνει μέσα από στοιχεία ελαφρά αντιποιητικά», γράφει στις 18-1-1927³⁰. Η αναζήτηση νέας φόρμας που θα ανατρέψει τα λογοτεχνικά δεδομένα παραμένει ομολογημένη ανάγκη, τη στιγμή, μάλιστα, που η γενιά του '30 έχει έτοιμες τις ανανεωτικές της προτάσεις. Η αντιποιητικότητα του πεζού λόγου μπορεί να παρέχει τη δυνατότητα για ανανέωση της ποιητικής γλώσσας, όπως ο ποιητής ομολογεί στον παραπάνω στοχασμό, ενώ η εισχώρηση στο λογοτεχνικό κείμενο ενός «αποκρουστικού περιεχομένου» και η «ακαλαίσθητη, εκ πρώτης όψεως, διατύπωση» (παραπέμποντας, στον ίδιο πάντα στοχασμό, χαρακτηριστικά στον Καβάφη) επιτρέπουν τη συμφιλίωση του χαμηλού με το υψηλό, παραχωρώντας στον δημιουργό τη δυνατότητα να μολύνει την αποστειρωμένη ποιητική καλλιέργεια, εκείνη που με τόση φροντίδα καλλιέργησε ο ποιητής³¹.

Τα πεζά ποιήματα της πρώτης αισθητιστικής περιόδου του Λαπαθιώτη, αυτά που ξεκίνησε να συνθέτει από την ηλικία των 20 ετών, δεν μπορούν παρά να διαβαστούν ως πεδία διακειμενικότητας, δηλωτικής μιας μαθητείας του νεαρού Έλληνα στην ανατρεπτική για την εποχή της ευρωπαϊκή λογοτεχνία του αισθητισμού. Μεστά προκλήσεων, όπως πρότειναν οι πρώτοι διδάξαντες, με επιτηδευμένη εικονοποιία³² (που παραπέμπει συχνά στην ελληνική πεζή ποίηση του Πλάτωνα Ροδοκανάκη, του και ζωγράφου Νίκου Νικολαΐδη ή του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου), άλλοτε ονειροπολήματα με τον τρόπο ενός εκ των προπατόρων του πεζού ποιήματος Ζαν Ζακ Ρουσσώ³³ ή παγεροί εφιάλτες φερμένοι από τη μαγική χώρα των φαντασμάτων του Πόε³⁴, μετέρχονται ακόμη και εξόριστα από την έμμετρη λαπαθιωτική ποίηση θέματα: τέτοιο είναι το εύγλωττο «C16 H19 NO3xH2O. Το τραγούδι της μορφίνης», προϊόν κυρίως μαθητείας στην «καταραμένη» ποίηση των μπωντλαιρικών *Τεχνητών Παραδείσων* και στις τοξικές εξομολογήσεις του Thomas

³⁰ Παρατίθεται στο Κόρφης, 1985, 86-87.

³¹ Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος εντοπίζει στους πρωτόλειους στίχους του ποιητή αυτή την «πεζολογία» που αναζήτησε ο Λαπαθιώτης και στα πεζά του ποιήματα. Παρατηρεί μάλιστα ότι «οι πολύ πεζολογικοί στίχοι του Λαπαθιώτη ήρθαν σαν ένα φρεσκάρισμα, σα μια ανανέωση» (περ. *Διαγώνιος*, 1959-1, σ. 16).

³² Π.χ. «Κόκκινο φεγγάρι», «Μίσος» (Σπετσιώτης, 1999, 286 και 313-314).

³³ Π.χ. «Ωραιοπάθεια»-«Ονειροπόλημα», «Ονειροπαρμένος», «Ονειρα», «Ο ήλιος πέφτοντας» (Σπετσιώτης, 1999, 289-290, 280, 327-328, 282-283).

³⁴ «Ευθανασία», «Διάμεσο» (Σπετσιώτης, 1999, 315, 281).

de Quincey³⁵ (ο Λαπαθιώτης καταθέτει το δικό του παραισθησιογόνο κείμενο πριν από τους *νηπενθείς* στίχους του Κώστα Καρυωτάκη (1921) και πριν οι Έλληνες ομότεχνοί του Φώτος Γιοφύλλης και Νίκος Καββαδίας δημιουργήσουν τα δικά τους τοξικά «λογοτεχνικά ορόσημα»³⁶). Όταν δημοσιεύεται το ποίημα, στις 20 Αυγούστου του 1909, η σχέση του ποιητή με τα ναρκωτικά δεν είναι, απ'όσα είναι γνωστά, ακόμη βιωματική³⁷. Έτσι, προσπαθώντας να βρει τον βηματισμό του, ο νέος κοσμοπολίτης ποιητής βαδίζει σε ξένα μονοπάτια, γοητευμένος από την «καταραμένη» λογοτεχνία των Ευρωπαίων μελαγχολικών και του Αμερικανού δασκάλου τους Έντγκαρ Άλλαν Πόε.

Τη φόρμα του πεζού ποιήματος, με την οποία εξοικειώθηκε, λοιπόν, ο ποιητής κατά την περίοδο της αισθητιστικής του μαθητείας συνέχισε να μετέρχεται και κατά τη μετάβασή του στην ωριμότητα. Βιώνοντας αδιέξοδα προσωπικά και συλλογικά, βρήκε ίσως στο εκ φύσεως συγκρουσιακό πεζό ποίημα τη δυνατότητα να εκφράσει τη βίαιη πεζότητα της εποχής και, ταυτοχρόνως, τη διακαή ανάγκη της φυγής, που αποτύπωσε σπαρακτικά η λογοτεχνία της απογυμνωμένης από ιδανικά γενιάς του³⁸.

³⁵ Thomas De Quincey, *Confessions of an English Opium-Eater*, Wordsworth classics, London 2009 (η πρώτη μορφή του έργου κυκλοφόρησε το 1821 στο *London Magazine*).

³⁶ Έτσι χαρακτηρίζει η Λίζυ Τσιριμώκου τα εμβληματικά για το περιεχόμενό τους κείμενα των δύο λογοτεχνών: ο πρώτος υπογράφει τον «Ύμνο στη Στρυχνίνη» το 1917 και ο δεύτερος το «Μαραμπού» το 1933 (Τσιριμώκου, 2000, 217).

³⁷ Ο Άρης Δικταίος αναφέρει πως, μετά τη δημοσίευση του «Μανιφέστου» το 1914, ο Λαπαθιώτης δέχθηκε, μεταξύ άλλων κατηγοριών, και επιθέσεις για επισκέψεις σε τεκέδες και χρήση χασίς (Δικταίος, 1984, 48). Επίσης, το 1917 ο Ναπολέων Λαπαθιώτης βρίσκεται, μαζί με τον πατέρα του, στην Αίγυπτο· στις νυχτερινές περιπλανήσεις του με μερικούς ιθαγενείς ήταν που εισχώρησε «σε μερικά μυστήρια της σκοτεινής φυλής των». Εκεί οι σύντροφοί του τον οδηγούσαν έξω από την πόλη, σ'ένα αυθεντικό αράπικο χασισοποτείο, όπου ο ποιητής παρακολουθούσε με ενδιαφέρον το κάπνισμα του απαγορευμένου «παυσωδύνου», μέσα στην «υποβλητικότετη ατμόσφαιρα των 'εχνητών', γήινων 'παραδείσων'». Οι στιγμές αυτές για τον νέο θιασώτη του αισθητισμού και των εμπειριών υπήρξαν αληθινή αποκάλυψη, μια πραγματική μύηση «σ'εκείνα που διψούσα να γνωρίσω, τα μόνα που μου έδιναν βαθύ ενδιαφέρον κι αληθινή εξωτική συγκίνηση!» (Λαπαθιώτης, 2009, 259). Εκτοτε, η διαδρομή του ευαίσθητου ποιητή στον κόσμο των ναρκωτικών είναι χωρίς γυρισμό, καθώς σταδιακά ο γοητευτικός εστέτ μετατρέπεται σε σκιά του εαυτού του. Πάμπολλες είναι οι σχετικές μαρτυρίες για την προοδευτική κατάρρευση του Λαπαθιώτη, η οποία κορυφώθηκε με τον θάνατο της μητέρας του (1937). Ο Γιάγκος Πιερίδης αναφέρεται στα τελευταία χρόνια του Λαπαθιώτη στη *Φιλολογική Πρωτοχρονιά* το 1947: «Τίποτα στον κόσμο δεν είχε πια σημασία γι'αυτόν, όξω από το ναρκωτικό του... Κοινός φίλος που αντίκρουσε το νεκρό του γυμνό (εγώ απόφυγα) είδε το στήθος του κατατρυπημένο από τις ενέσεις» (παρατίθεται στο Σπετσιώτης, 1999, 224). Στο παιγνιώδες στιχούργημά του που απόκειται στο ΕΛΙΑ «Προϋποθέσεις ή μετά θάνατον» (15-4-37), ο Λαπαθιώτης δηλώνει παρενθετικά μετά το τέλος του ποιήματος ότι το γράφει «πρεζαρισμένος» (βλ. και Παπαλεοντίου, 2009, 22).

³⁸ Ο Roderick Beaton γράφει για την γενιά του '20 ότι η ζωή των λογοτεχνών που την εκπροσωπούν «είχε απογυμνωθεί από ιδανικά και ο ρόλος του ποιητή ήταν να θρηνήσει αυτή την απώλεια. Με αυτόν τον τρόπο, είτε επιβεβαιώνουν την ύπαρξη τέτοιων ιδανικών σε μια άπιαστη υπερβατική σφαίρα, ή κατηγορούν περιφρονητικά την κοινωνία που τα κατέλυσε με την καταστροφική πεζότητά της» (Beaton, 1996, 169). Ο φίλος του Λαπαθιώτη Γιώργος Τσουκαλάς, στον πρόλογο της 2^{ης} έκδοσης (η 1^η το 1927) του εμπνευσμένου από τον Λαπαθιώτη έργου *Κουρασμένος απ'τον έρωτα* γράφει για την εποχή τους: «Βαδίζαμε πάνω από ένα χάος, με τ'να πόδι μας στην όχθη την προπολεμική, που

Κι όλα αυτά, σε ένα πεδίο που επιτρέπει παράταιρες συστεγάσεις, σε αυτό του πεζού ποιήματος. Μπορεί το είδος αυτό να προσφέρει τη νεκρή ζώνη που προσιδιάζει, εξάλλου, στο χώρο της μετασυμβολιστικής ποίησης: «έναν μη-τόπο αυτοακύρωσης και οξύτατης νοσταλγίας»³⁹. Έχει ειπωθεί και αλλού ότι η γεωγραφία του πεζού ποιήματος, που εντοπίζεται «σε τόπο μεταιχμιακό και τοπίο συγκρουσιακό» προσιδιάζει στη χώρα του Λαπαθιώτη, έναν μη τόπο ή έναν τόπο «μετέωρο, που συνδυάζει υλικά της πραγματικότητας και του ονείρου»⁴⁰.

Ως κάτοικος μιας τέτοιας περιοχής συστήνεται, εξάλλου, ο ποιητής στο μπωντλαιρική υφή ποίημα «Σ' το καλό...Σ' το καλό...»,⁴¹ όπου περπατά βουβός κι απελπισμένος στους δρόμους του πολυσύχναστου λιμανιού, ασφουκτιώνοντας μέσα στην εκκωφαντική φαυλότητα των άλλων. Ο μετωνυμικός, οριζόντιος άξονας του κειμένου τέμνεται κάθετα από τον αναγωγικό προς το όνειρο και τη φυγή άξονα του θαλασσινού τοπίου, όπως η χυδαιότητα των άλλων με την ευ-γένεια της ποιητικής ψυχής ή όπως η πεζότητα διασταυρώνεται στην πεζή ποίηση με την ποιητική υψιπέτεια.

Ο ποιητής είναι, λοιπόν, καταδικασμένος στην ξενότητα και την εξ αυτής μοναξιά του: στο πεζό ποίημα «Ο Απόρριχτος»⁴² ο απόξενος ποιητής του τίτλου «έχει τα μάτια του στο φως»⁴³, γι' αυτό και, σε παρωδία δίκης («Κάποιοι ρωτάνε»)⁴⁴, οι άλλοι τον εγκαλούν και τον καταδικάζουν ομόφωνα για την υπερήφανη διαδήλωση της διαφορετικότητάς του. Αμετακίνητος για πολλά χρόνια, δείχνει πως παραμένει στον ίδιο τόπο και στη μετααισθητιστική συγγραφική του περίοδο· από την πλευρά της νύχτας και της χίμαιρας, ο Ποιητής διαβαίνει άλλοτε «μοναχός» το δρόμο του («Φαντάσματα»⁴⁵), αφηγούμενος πικρά παραμύθια («Ένα λουλούδι ζούσε λυπημένο», «Το κάστρο της σιωπής», «Στο Δάσος» και «Παραμύθι»⁴⁶)

κατέρρευε, και τ' άλλο στην όχθη τη μεταπολεμική, που ακόμα δεν ήτανε σταθερή. Κι ήτανε φυσικό να'ναι ασταθή τα βήματά μας, θολές ακόμα οι αντιλήψεις μας, ακαταστάλαχτες οι σκέψεις μας» (Τσουκαλάς, 2013, 6).

³⁹ Φιλοκύπρου, 2009, 81.

⁴⁰ Σχοινά, *Φιλολογική*, 2013, 39 και 43.

⁴¹ 1909, Σπετσιώτης, 1999, 319-321.

⁴² 1914, Σπετσιώτης, 1999, 300-301.

⁴³ Από το ποίημα του Λαπαθιώτη «Αλήτης», όπου ο ποιητής προσδιορίζεται με ανάλογο τρόπο: «Ήρωες, αλήτης, ανθρωπάκος... Είναι τρελός; Είναι σοφός; Το ρούχο του, όλο, είν' ένα ράκος, -κι έχει τα μάτια του στο φως...» (Λαπαθιώτης, 2001, 264).

⁴⁴ 1914, Σπετσιώτης, 1999, 299-300. Δεν είναι απίθανο ο Λαπαθιώτης αυτού του ποιήματος να είχε κατά νου τη σκηνή της Έσχατης Κρίσης στο πεζό ποίημα του Όσκαρ Ουάιλντ "The House of Judgement" (Wilde, 1979, 256-258).

⁴⁵ 1936, Σπετσιώτης, 1999, 326-327.

⁴⁶ 1932, 1925, 1932 και 1927, Σπετσιώτης, 1999, 321, 323, 322 και 335 αντίστοιχα.

υπαινισσόμενος, ωστόσο, ότι παραμύθι τελικώς δεν υπάρχει⁴⁷. Ο Λαπαθιώτης διαπλέκει το πραγματικό με το φανταστικό, για να κάνει πιο ανεκτή τη ζωή του, που προτιμά να ζει, μέσω της τέχνης του, σαν παραμύθι⁴⁸. Η εγγενής ελευθερία του πεζού ποιήματος επιτρέπει τη διάδραση πεζού/πραγματικού και ποιητικού/φανταστικού, που, στον Λαπαθιώτη, παράγει ενίοτε κείμενα ειλικρινούς βιωματικότητας.

Με τέτοια ειλικρίνεια ο Λαπαθιώτης ανατρέπει τον μύθο του ηδυπαθούς εστέτ υιοθετώντας την οξύτητα της πολιτικής καταγγελίας και αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει το μεικτό είδος του πεζού ποιήματος. Αυτό συμβαίνει στο "Τραγούδι για το ζύπνημα του προλεταριάτου"⁴⁹, όπου εκφράστηκαν τα σχεδόν εξόριστα από την έμμετρη ποίησή του φιλοκομμουνιστικά αισθήματα του συγγραφέα, ακολουθώντας την παράδοση του μαρξιστικού-κοινωνιστικού *προλεταριακού* ποιήματος που καλλιέργησαν οι ομότεχοί του⁵⁰.

Όμως μία σταθερή ιδεολογία είναι καταγεγραμμένη στα περισσότερα ποιήματά του, έμμετρα και πεζά. Η ιδεολογία αυτή θεμελιώνεται σε ένα αξιακό σύστημα που ο ποιητής αποστάζει από πολλές πηγές: και από την προαναφερθείσα κομμουνιστική κοσμοαντίληψη και από τη χριστιανική βιοθεωρία και από τους συγγραφείς που είτε τον γαλούχησαν είτε τον περιέβαλαν στην εποχή του και από το οικογενειακό του περιβάλλον και από την προσωπική του ιδιοσυστασία: συνδεδεμένος κρίκος αυτών των τάσεων υπήρξε η αγάπη, η καθαρότητα μιας πληγωμένης ψυχής που προσφέρει και αποζητά αγάπη, πάσχοντας από μια εγγενή θλίψη που ο ποιητής περιφέρει σε ζωή και έργο. Εν έτει 1942, όχι πολύν καιρό πριν από την εκδημία του, όταν ο Λαπαθιώτης είναι πλέον 54 ετών, επαναδημοσιεύεται (στη *Νέα Εστία*) ένα πεζό ποίημα, που διατρανώνει, *διαλαλεί* το αξιακό του σύστημα της αγάπης και της καλοσύνης: πρόκειται για το ποίημα «Ο διαλαλητής της καλοσύνης»⁵¹, δημοσιευμένο μάλλον, όπως πληροφορεί ο Τάκης Σπετσιώτης, πρώτα το 1914, με τίτλο, αυτή τη

⁴⁷ Πρβλ. τον ήρωα του λαπαθιωτικού διηγήματος «Χινοπωρινό κουβεντολό», που ομολογεί: «ΕΓΩ-δεν έχω ζήσει. Είμαι παραμύθι, καπνός» (Λαπαθιώτης, 2011, 164).

⁴⁸ Ακόμη και το αυτοβιογραφικό κείμενο του Λαπαθιώτη αποτελεί αφήγημα που χρησιμοποιεί τον τρόπο του παραμυθιού, όπως, εξάλλου, προδίδει και ο τίτλος του εναρκτήριου κεφαλαίου «Το παραμύθι» (Λαπαθιώτης, 2009, 17). Στην ίδια διαπίστωση καταλήγει και ο Γρηγόρης Πασχαλίδης, λέγοντας πως «ο Λαπαθιώτης ειρωνεύεται εύστοχα την πλασματικότητα των τόσο προσφιλών στους αυτοβιογράφους πρώιμων αναμνήσεων, όταν διηγείται τα περιεργα γεγονότα που σημάδεψαν τη γέννησή του ως να ήταν ένα γοητευτικό παραμύθι [...]. Στη συνέχεια, εγκαινιάζει τις παιδικές του αναμνήσεις αβέβαιος για το εάν προέρχονται από τη μνήμη ή από τη φαντασία του (Πασχαλίδης, 1994, 65 και για την αυτοβιογραφική αληθοφάνεια στον Λαπαθιώτη Πασχαλίδης, 1993, 148).

⁴⁹ 1932, Σπετσιώτης, 1999, 311-313.

⁵⁰ Νικολαΐδης και Ταγκόπουλος, βλ. Κατσιγιάννη, 2001, 334. Για το κείμενο αυτό, βλ. Σχοινά, 2011, 313-323.

⁵¹ Σπετσιώτης, 1999, 323-325.

φορά, «Ο Διαλαλητής» και τη διευκρίνιση στον επίτιτλο «Βιβλικό ποίημα»⁵². Η επίδραση του Ουάιλντ είναι εμφανής, καθώς ο Ιρλανδός συγγραφέας χρησιμοποιεί στην πεζή του ποίηση, η οποία περιλαμβάνει κυρίως κείμενα ηθικής ή θεολογικής τάξης, το βιβλικό εδάφιο, αλλά και γιατί το ποίημα του Λαπαθιώτη διαλέγεται διακειμενικά με το σχεδόν ομότιτλο πεζό ποίημα του Ιρλανδού «The doer of the good»⁵³. Ο Λαπαθιώτης, γοητευμένος ακόμη από την προσωπικότητα του Όσκαρ Ουάιλντ, συντάσσει τη δική του θρησκευτική παραβολή, ξανακοιτάζοντας το νεανικό εκτενέστερο βιβλικό του «παραμύθι» «Ο Διαλαλητής» (1911), παραλλάσσοντας την πλοκή του, αλλά κρατώντας τον ιδεολογικό πυρήνα του. Ζώντας ολομόναχος με συντροφιά τις γάτες του, ο καταβεβλημένος Λαπαθιώτης του 1942 συναρτά, μέσω αυτού του υβριδικού κειμένου, τον εαυτό του με τον επινοημένο Ιησού των νεανικών του χρόνων, έναν Ιησού κοινωνικά «απόρριχτο» και αποσυνάγωγο, σαν τους ποιητές της μετασυμβολιστικής ομάδας. Δημιουργεί μια εκδοχή του Ιησού Χριστού προσγειωμένη στην πραγματικότητα, αποκαθλωμένη από τον Σταυρό κι απομυθοποιημένη να σβήνει σε ένα λαϊκό νοσοκομείο. Αυτός ο Χριστός πουθενά δεν βρίσκει την καλοσύνη, παρά στον εσωτερικό του τόπο, άγνωστο και απρόσιτο για όλους τους άλλους. Αρνούμενος τη διανοητική του υπεροχή, απαλλάσσεται από τη σκέψη και το «περιττό» της «βάρους»⁵⁴, «το μέγα βάρος της σοφίας των ανθρώπων»⁵⁵. Ο ποιητής, μόνος και αντίθετος σε κάθε σύμβαση, διαβάζει λοξά τους μύθους και υπερβαίνει ιερόσυλα τα θρησκευτικά στερεότυπα, περπατά στη γη και πετά στο ύψος, γράφοντας τα «μικρά» του τραγούδια σε πεζό ρυθμό»⁵⁶ στη φιλόξενη ουδέτερη ζώνη του πεζού ποιήματος⁵⁷.

⁵² Σπετσιώτης, 1999, 361, σημ. 43. Ο Γιάννης Παπακόστας ανακαλύπτει ένα άλλο κείμενο με τον τίτλο «Ο Διαλαλητής», το οποίο ο Λαπαθιώτης της αυτοβιογραφίας χαρακτηρίζει ως διήγημα, στο ίδιο έντυπο, τα *Παναθήναια*, αλλά σε δημοσίευση του 1911, συνοδευόμενο από το μότο που αντλήθηκε από το *Άσμα Ασμάτων*, Ε 7, «ευροσάν με οι φύλακες οι κυκλούντες εν τη πόλει· επάταξάν με, ετραυμάτισάν με· ήραν το θέριστρόν μου απ'εμού φύλακες των τοιχέων» (Λαπαθιώτης, 2009, 215 και σημ. 85 στην ίδια σελίδα). Αυτό το κείμενο δημοσιεύεται ως διήγημα στη συλλογή νεανικών διηγημάτων του Λαπαθιώτη *Τα μαραμένα μάτια* (Λαπαθιώτης, 2011, 131-139), το οποίο, όπως εντοπίζει ο επιμελητής του τόμου Νίκος Σαραντάκος, μπορεί κανείς να διαβάσει στο *Μπουκέτο*, στις 12 Ιουνίου 1932, εμφανώς επεξεργασμένο στυλιστικά, με νέο τίτλο («Ο προφήτης του καλού και του κακού»), απογυμνωμένο από το προεισαγωγικό του παράθεμα, χαρακτηρισμένο επίσης ως διήγημα, αν και συγγενές μορφολογικά με το βιβλικό εδάφιο.

⁵³ Wilde, 1979, 253-255. Βλ. την ελληνική του μετάφραση από τον Δημήτριο Σταύρου («Ποιητής του καλού») το 1914 (στο επίμετρο της διατριβής Κατσιγιάννη, 2001, 592-593).

⁵⁴ Βλ. στο ποίημα του Καρυωτάκη «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα» (*Ελεγεία*): «η σκέψις, τα ποιήματα, βάρος περιττό» (Καρυωτάκης, 1995, 83).

⁵⁵ Στο ποίημα «Ο διαλαλητής της καλοσύνης», Σπετσιώτης, 1999, 325.

⁵⁶ Πρόκειται για έναν συνήθη ειδολογικό επίτιτλο που χαρακτηρίζει πεζά ποιήματα του ποιητή δημοσιευμένα σε διάφορα έντυπα της εποχής του (άλλοι όροι που συνοδεύουν πεζά ποιήματα του

Εκεί σταματά το αυτογνωστικό ταξίδι αναζήτησης ενός μοναχικού πλάσματος που πολύ νωρίς διαπιστώνει τη διαφορετικότητά του κι απόξενο, απόρριχτο, προτιμά να συνδιαλέγεται με την Τέχνη, να γράφει παραμύθια αιωρούμενα μεταξύ Πραγματικότητας και Ουτοπίας, και, στο πλευρό των αδικημένων του κόσμου, να προσφέρει αφειδώς αγάπη χωρίς, ωστόσο, να εισακούεται. Ηττημένος οριστικά, εραστής της αλήθειας και νοσταλγός του επέκεινα, προσπαθεί, εξερευνώντας τις δυνατότητες της τέχνης του, να συνθέσει τον «Μεγάλο Ύμνο του Μηδενός»⁵⁸, να ενθηκεύσει λυρισμό στην πεζολογία, να εισαγάγει μετρικούς θύλακες σε πεζόμορφα κείμενα, να διασταυρώσει ιδιώματα, τρόπους και ετερόκλητες φωνές: καθαρή ποίηση, σελίδες ημερολογίου ή επιστολικού λόγου, θεατρικές παρωδίες, δημοσιογραφικές ειδήσεις⁵⁹, παραμύθια και αφηγήσεις, πολιτικά άρθρα και παραισθησιογόνα παραληρήματα συστεγάζονται στην πεζή του ποίηση.

Εναρμονίζοντας ζωή και έργο, ο Λαπαθιώτης επιχειρεί να ισορροπήσει στο σημείο όπου τέμνονται ο κάθετος άξονας της ποιητικής του ιδιοσυγκρασίας με τον οριζόντιο της συλλογικής μέριμνας και της ανήσυχης πολιτικής συνείδησης. Έτσι, επιμένει να μετέρχεται ένα είδος που προκρίνει την οπτική της διττότητας, που νομιμοποιεί την αιώρηση μεταξύ ιδεατής και υπαρκτής ζωής, αλλά και που επανέρχεται στο λογοτεχνικό προσκήνιο σε μεταβατικές εποχές και ασταθή περιβάλλοντα. Τα πεζά ποιήματα και της ωριμότητας του Λαπαθιώτη επιτρέπουν αταίριαστες συζεύξεις, προδίδοντας τα αδιέξοδα της ιστορικής συγκυρίας, καθώς και της ποιητικής γραφής που αγωνίζεται να τα εκφράσει, όταν τα άλλα είδη δεν δείχνουν να τελεσφορούν σε αυτή την κατεύθυνση. Ταυτόχρονα, τα πεζά του ποιήματα συνιστούν ένα είδος μυστικού συμβολαίου ελευθερίας και αντισυμβατικότητας με τους αναγνώστες τους⁶⁰.

Η ακηδία που διακρίνει τον βαθιά μελαγχολικό άνθρωπο⁶¹ και η γεύση του θανάτου διαποτίζουν, όπως είναι αναμενόμενο, και τα πεζά ποιήματα-σπαραχτικές

Λαπαθιώτη είναι οι: «πεζοτράγουδα», «τραγούδια σε πρόζα απλή», «πρόζες απλές», «πεζά ποιήματα», «συνθέσεις, τρόποι, φράσεις», μέχρι και «ουγγρικές ραψωδίες»).

⁵⁷ Βλ. σχετ. Σχοινά, *Φιλολογική*, 2013,38-46.

⁵⁸ Βλ. «Ο θρήνος των αιώνων» (1914, Σπετσιώτης, 1999, 336).

⁵⁹ Βλ. π.χ. «Σήμερα το πρωί, καθώς ξυπνούσα...», 1933, Σπετσιώτης, 1999, 316.

⁶⁰ Κατά τον Jonathan Monro, το πεζό ποίημα μοιάζει με συμβόλαιο μεταξύ συγγραφέα και αναγνωστικού κοινού, το οποίο επιδιώκει να διαλύσει αποκλεισμούς και συμβάσεις που στηρίζουν άλλα λογοτεχνικά είδη (Monro, 1987, 23).

⁶¹ Ο Παπατσώνης παραδίδει ότι, λόγω της χρήσης ναρκωτικών, ο Λαπαθιώτης στεκόταν «ανίκανος να παρακολουθήσει τον κυκεώνα που είχε δημιουργηθεί αμέσως ύστερ'απ'τον πόλεμο.» Το προσπαθούσε, αλλά «τούλειπε η προσαρμογή. Ένας φαναλισμός, μια μονομανία για τη ματαιότητα της κάθε προσπάθειας τον έδερνε» (Παπατσώνης, 1944, 93). Σε αδημοσίευτη, απ'όσο τουλάχιστον

μελέτες θανάτου της έσχατης οδυνηρής του περιόδου. Η συνομιλία του Λαπαθιώτη που συντελείται στα κείμενα αυτά με την ποίηση του Κώστα Καρυωτάκη είναι θέμα μιας άλλης εκτεταμένης συζήτησης. Για την ώρα, όμως, σημειώνεται απλώς ότι τα όψιμα πεζά ποιήματα του Λαπαθιώτη απογυμνώνουν απροκάλυπτα την περισυλλογή και την ανησυχία για την προσωπική του μοίρα και μια ζωή χωρίς προφανή σκοπό. Η βίωση του μπωντλαιρικού spleen δεν ήταν, όπως φαίνεται, νεανική αισθητιστική πόζα για έναν μεσήλικα τώρα ποιητή, που αρνείται να συμμεριστεί την αναγεννητική ορμή της γενιάς του '30. Το πεζό ποίημα προσφέρει και πάλι στον Λαπαθιώτη τις δυνατότητές του, προκειμένου να εκφραστούν τα αδιέξοδα μιας απορρυθμισμένης πλέον ύπαρξης. Η παραμυθία δεν συντελείται μέσω του ποιητικού ρυθμού, που με τόση επιμέλεια καλλιέργησε στην έμμετρή του ποίηση ο Λαπαθιώτης, ενώ η αναζήτηση του έσχατου ρυθμού, αναγωγικού προς τον απόκοσμο συμπαντικό ήχο, τη «δόξα του Αιωνίου του Μηδενός»⁶² αποδεικνύεται, απ'ό,τι φαίνεται, μάταιη.

Βιβλιογραφία

- Baudelaire, Charles: *Petits Poèmes en prose (Le Spleen de Paris)*. Robert Kopp (Επιμ.). Gallimard 1973.
- Baudelaire, Charles: (*Le spleen de Paris*) *Η μελαγχολία του Παρισιού. Μικρά πεζά ποιήματα*. Στέργιος Βαρβαρούσης (μετάφραση-σημειώσεις). Ερατώ 1985.
- Beaton, Roderick: *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική λογοτεχνία*, Νεφέλη 1996.
- Bernard, Suzanne: *Le poème en prose de Baudelaire à nos jours*. Librairie Nizet 1959.
- Berat-Esquier, Fanny: *Les origines journalistiques du poème en prose, ou le siècle de Baudelaire*. Université Charles de Gaulle-Lille 3, École Doctorale Sciences de l'Homme et de la Société 2006.
- Monroe, Jonathan: *A poverty of objects. The Prose Poem and the Politics of Genre*. Cornell University Press 1987.
- Murphy, Margueritte S.: *A Tradition of Subversion. The Prose Poem in English from Wilde to Ashbery*. The University of Massachusetts Press 1992.
- Rouvillois, Frédéric: *Histoire du snobisme*. Flammarion 2008.
- Terdiman, Richard: *Discourse/Counter-Discourse: The Theory and Practice of Symbolic Resistance in Nineteenth-Century France*. Cornell University Press 1985.

γνωρίζω, επιστολή του Λαπαθιώτη προς τον Παπατσώνη, η οποία παραχωρήθηκε από τον δεύτερο και βρίσκεται σήμερα στα αρχεία του Ε.Λ.Ι.Α., χρονολογούμενη στις 23-3-40, όταν δηλαδή η πορεία προς το τέλος είχε ήδη ξεκινήσει για τον Λαπαθιώτη, ο τελευταίος γράφει: «Δε γίνεται τίποτε! Να κοιτάξουμε κάπως αλλιώς, να κάνουμε τη δουλειά μας: Μα υπάρχει αυτό το αλλιώς; Πολύ το φοβάμαι, πως όχι! Ας αφεθούμε, λοιπόν, στην τύχη, κι'ας δούμε τι ενδέχεται να καταβιάση...Γιατί δεν πρόκειται πλέον περί των ωραίων και φιλάρεσκων spleens και ennuis- και δεν ξέρω ποιων μικροκαταστάσεων του παρελθόντος: πρόκειται περί της détresse définitive, dans la vie, -της κορυφαίας απογνώσεως, ω φίλε!-».

⁶² Βλ. την κατάληξη του πεζού ποιήματος «Ο θρήνος των αιώνων» (Σπετσιώτης, 1999, 336).

- Todorov, Tzvetan: «Poetry without verse». Στο *The Prose Poem in France. Theory and Practice*. Mary Ann Caws και Hermine B. Riffaterre (Επιμ.). New York: Columbia University Press 1983: 60-78.
- Vadé, Yves: *Le poème en prose et ses territoires*. Belin 1996.
- Vincent-Munnia, Nathalie: *Aux Origines du Poème en Prose Français (1750-1850)*. Champion 2003.
- Voulgari, Sophia: *The poetic prose of Andreas Embirikos, E.Ch. Gonatas and Nanos Valaoritis (c. 1940-1967)* (δακτυλόγραφη διδακτορική διατριβή). King's College London, University of London 1996.
- Wilde, Oscar: *Complete Shorter Fiction*, εισαγωγή, σημειώσεις Isobel Murray. Oxford University Press 1979.
- Βουτιεριδής, Ηλίας: *Ο ρυθμικός λόγος στη νεοελληνική λογοτεχνία*. Εκδόσεις Διεθνούς Επικαιρότητας 1971 (1^η έκδ. Ζηκάκης 1931).
- Δικταίος, Άρης: *Ναπολέον Λαπαθιώτης (Η ζωή του-Το έργο του)*. Γνώση 1984.
- Καβάφης, Κ. Π.: *Τα πεζά*. Μ. Πιερής (Επιμ.). Ίκαρος 2003.
- Καρυωτάκης, Κ.Γ.: *Ποιήματα και πεζά*. Γ.Π.Σαββίδης (Επιμ.). Εστία 1995.
- Κατσιγιάννη, Άννα: *Το πεζό ποίημα στη νεοελληνική γραμματεία. Γενεαλογία, διαμόρφωση και εξέλιξη του είδους (απ' τις αρχές ως το 1930)* (δακτυλόγραφη διδακτορική διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φιλολογίας 2001.
- Κατσιγιάννη, Άννα: "Μορφικές μεταρρυθμίσεις στην ελληνική ποίηση του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα (συνοπτικό διάγραμμα)". *Παλίμψηστον* 5, (Δεκέμβριος 1987):159-184.
- Κόρφης, Τάσος: *Ναπολέον Λαπαθιώτης. Συμβολή στη μελέτη της ζωής και του έργου του*. Πρόσπερος 1985.
- Λαπαθιώτης, Ναπολέον: «Σατιρικοί ('Φαιδροί' και 'Μυλλωμένοι') στίχοι». Λευτέρης Παπαλεοντίου (Επιμ.). *Μικροφιλολογικά τετράδια* 7 (2009).
- Λαπαθιώτης, Ναπολέον: *Η ζωή μου. Απόπειρα συνοπτικής αυτοβιογραφίας*. Γιάννης Παπακόστας (Επιμ.). Κέδρος 2009 (πρώτη έκδοση, στιγμή 1986).
- Λαπαθιώτης, Ναπολέον: *Ποιήματα*. Μαρίνα Λυπουρλή (Εισαγωγή). Ζήτρος 2001 (περιέχει τα ποιήματα της έκδοσης *Τα ποιήματα*, εισαγωγή, σχόλια, παρουσίαση Άρη Δικταίου, Φέξης 1964).
- Λαπαθιώτης, Ναπολέον: *Τα μαραμμένα μάτια και άλλες ιστορίες*. Νίκος Σαραντάκος (Φιλολογική επιμέλεια–επιλεγόμενα). Ερατώ 2011.
- Μάνος, Τραϊανός: «Η διηγηματογραφία του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη. Μερικές εισαγωγικές παρατηρήσεις και μια πρώτη αποτίμηση». *Νέα Εστία* 1860 (2013): 856-876.
- Παπατσώνης, Τάκης Κ.: «Ο Λαπαθιώτης μετέωρο και σκιά». *Νέα Εστία* 398 (1944): 86-95.
- Πασχαλίδης, Γρηγόρης. «Η αισθητική του βιωμένου. Μια προσέγγιση στην τέχνη της αυτοβιογραφίας». *Εντευκτήριο* 28-29 (1994): 62-73.
- Πασχαλίδης, Γρηγόρης: *Η Ποιητική της αυτοβιογραφίας*. Σμίλη 1993.
- Σαχίνης, Απόστολος: *Η πεζογραφία του αισθητισμού*. Εστία 1981.
- Σπετσιώτης, Τάκης: *Χαίρε Ναπολέον Δοκίμιο για την τέχνη του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη. 63 πεζά ποιήματά του και εικόνες του Άγγελου Παπαδημητρίου*. Άγρα 1999.
- Σχοινά, Κατερίνα Δ.: «Η ποιητική άθληση του νεαρού εστέτ Ναπολέοντα Λαπαθιώτη». *Μανδραγόρας* 48 (2013): 84-86.
- Κατερίνα Σχοινά Δ.: «Ο Ναπολέον Λαπαθιώτης στην ουδέτερη ζώνη του πεζού ποιήματος», *Φιλολογική* 122 (2013): 38-46.

- Σχοινά, Κατερίνα Δ.: «Ο Ναπολέων Λαπαθιώτης και το πεζό ποίημα. Μια φοβερή κι απέραντη φωνή». Τόμος Β΄. Στο: *Πρακτικά 6^{ης} Συνάντησης Εργασίας Μεταπτυχιακών Φοιτητών του Τμήματος Φιλολογίας*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2011: 313-323.
- Τσιριμώκου, Λίζυ: *Εσωτερική ταχύτητα. Δοκίμια για τη λογοτεχνία*. Άγρα 2000.
- Τσουκαλάς, Γιώργος: «Η πολυφίλητη σκιά». *Νέα Εστία* 881 (1964): 357-360.
- Τσουκαλάς, Γιώργος: *Κουρασμένος απ' τον έρωτα*. Φαρφουλάς 2013 (προηγούμενες εκδόσεις Γ. Τσουκαλάς & Σία 1927, Εκλεκτή Βιβλιοθήκη 1965 και 1985).
- Φιλοκύπρου, Έλλη: *Η γενιά του Καρυωτάκη. Φεύγοντας τη μάστιγα του λόγου*. Νεφέλη 2009.